

SOUČASNÝ STAV A MOŽNOSTI DALŠÍHO ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU V OBLASTI NOVOMLÝNSKÝCH NÁDRŽÍ

Ludvík Hanák

Článek se zabývá současností a možnostmi budoucího rozvoje cestovního ruchu v jejíž nejjižnější oblasti Moravy. Jedná se o region, kterému z hlediska atraktivity cestovního ruchu dominují dva světoznámé skvosty, právem zařazené na seznam UNESCO – CHKO a BR Pálava a Lednicko-valtický areál. V oblasti se rovněž nachází ekologicky i vodohospodářsky problematické vodní dílo – Novomlýnské nádrže, jejichž rekreační potenciál je možné také využívat. Rozvíjení cestovního ruchu v oblasti Novomlýnských nádrží by mohlo vést k celkovému zlepšení ekonomické situace místního obyvatelstva.

Česká republika patří již delší dobu mezi vyhledávané destinace ze strany zahraničních turistů. Ročně Česko navštíví milióny turistů, kteří nemalou měrou ovlivňují hospodářství v regionech. Započtením domácí klientely představují u nás cestovní ruch a navazující služby odvětví, které se významně podílí nejen na tvorbě hrubého domácího produktu země, ale i na zaměstnanosti (cca 10 %). Odhaduje se, že devizové příjmy z cestovního ruchu představují v národním měřítku zhruba 14–16 % exportu. Dost výmluvná čísla na to, abychom rozvoji cestovního ruchu věnovali soustavnou pozornost, neboť v globální ekonomice, jejíž jsme nedílnou součástí, není nic předem dáno.

ÚVOD

Většina příjmů ze zahraničního cestovního ruchu se soustřeďuje na Prahu a okolí, méně pak na ostatní turistické regiony. Je to dáno zvýšeným zájmem movité zahraniční klientely o naše hlavní město a památky ležící v dosahu jednodenních

výletů, které zahraniční turisté programově vyhledávají (Karlštejn, Konopiště, Kutná Hora, Český Krumlov, Karlovy Vary aj.). Součástí poptávky ze strany klientů jsou rovněž další památky a pozoruhodnosti na našem území. Bohužel zde se ale již projevuje vzdálenost od hlavního

města, která je pro řadu zahraničních turistů limitním faktorem k návštěvě dané lokality. Je to možné doložit na příkladu Kroměříže, byť jsou zámek i zahrady na prestižním seznamu UNESCO. Přesto v posledních letech klesá o město jako takové zájem (Hospodářské noviny, 10. 7.

2003). Kdo či co je na vině? Kde se stala chyba, ptají se mnozí? Hledáme-li příčiny tohoto stavu, je třeba komplexně posuzovat všechny relevantní podmínky rozvoje cestovního ruchu v území. Určitá exkluzivita a přednosti vygenerované předchozími generacemi nestačí. Nejinak je tomu i v přírodních rekreačních systémech, kde rovněž nelze stavět na pouhém status quo ante. V této souvislosti bývá velmi často zmiňována otázka nabídky dostatečného množství služeb v cestovním ruchu, uspokojující rok od roku zvyšující se nároky turistů. A že nejde jen o pouhou kvantitu, je na první pohled zřejmé. Koneckonců rozvojové strategické dokumenty jasně poukazují na to, že úroveň služeb v cestovním ruchu je vesměs achillovou patou tuzemských rekreačních středisek. Jiným problémem jsou finanční možnosti podnikatelské sféry a institucionálního zajištění. Následující příspěvek se zabývá hodnocením rekreačního potenciálu vybraného územního celku Novomlýnských nádrží, jejichž postavení v cestovním ruchu bývá často otázkou odborných diskusí, a to nejen ekologických.

JIŽNÍ MORAVA – KRAJ TURISTŮM ZASLÍBENÝ?

V posledních letech se setkáváme se všeobecným trendem pozvednout rekreační potenciál také v oblastech, které jsou z hlediska cestovního ruchu méně známé či atraktivní. Nejen čelní představitelé měst a obcí, ale i řadoví občané a podnikatelé si uvědomují, že cestovní ruch může významně ovlivnit rozvoj obcí a regionů (vytváří pracovní příležitosti, přináší potřebné investice, zvyšuje životní úroveň atd.). Jednou z takových oblastí, snažících se zkvalitnit své rekreační předpoklady a přilákat více turistů, je jižní Morava. Rovněž zde, podobně jako i v jiných regionech ČR, bylo v minulosti (po roce 1989) k problematice cestovního ruchu zpracováno množství strategických materiálů a koncepcí. Bohužel naplnění závěrů analýz a doporučení nenalezlo dostatečné institucionální a organizační zajištění. Toto zjištění konstatuje i poslední vydaný dokument „Strategie rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje“ (duben 2002, zpracovatel DHV ČR). Tento dokument také v části 2. Diagnóza říká že: „Jihomoravský kraj je prostor, který svou identitu turistické destinace dosud hledal, avšak zatím nenalezl. Regiony Jihomoravského kraje jsou navštěvo-

Foto © Ludvík Hanák, 2001

Pohled na dolní nádrž a obec Pavlov

vány nerovnoměrně, a to jak z hlediska časového, tak i prostorového“.

Podle zpracovatelů „Strategie ...“ je příčinou nerovnoměrnosti „velmi silná sezónnost s dominancí letního prázdninového období a orientace na síť turisticky významných míst“. Navíc není pro místní podnikatelskou sféru asi příliš lichotivým zjištění, že ve struktuře turistů převládají domácí návštěvníci, preferující krátkodobé, spíše jednodenní návštěvy. Naopak zahraničních turistů není zase tolik, jak by si kdekdo mohl vzhledem ke geografické poloze kraje myslet. Ubytovací statistiky dokládají, že nejvíce mezi zahraničními turisty je Němců, dále jsou to Poláci, Nizozemci, Italové a teprve pak Rakušané a Slováci. Zajímavým zjištěním, která ve Strategii dokumentovala skryté možnosti rozvoje cestovního ruchu na jižní Moravě, byla dle mínění dotázaných návštěvníků také nedostatečná informovanost o turistické nabídce regionu. Z toho pohledu není handicapem jen neefektivní propagace, ale i roztržité institucionální zajištění koncepčních úkolů v oblasti cestovního ruchu (kraj, obce, mikroregiony) a zatím slabě fungující struktury na bázi spolupráce veřejného a soukromého sektoru (tzv. public private partnership). Poměrně tvrdá kritika ze strany dotázaných turistů zazněla na adresu rekreační technické vybavenosti, zejména na jejich nedostatečnou nabídku a kvalitu. Jak je vidět, problémů je na jeden region poměrně dost (blíže viz: www.kr-jihomoravsky.cz).

Jak se ve světle předchozích nelichotivých zjištění jeví situace v jedné z nejvíce

turisticky frekventovaných oblastí jižní Moravy, kterou jsou Novomlýnské nádrže? Na úvod dodejme, že J. Bína (2002) hodnotí obec Pasohlávky, na jejíž katastr zasahuje část vodní plochy, jako území o velmi vysokém rekreačním potenciálu.

„ZAHRADA EVROPY“

Novomlýnské nádrže nedaleko Pavlova jsou součástí regionu „Zahrada Evropy“. Alespoň tak to tvrdí reklamní letáky, které propagují jeden z mnoha z marketingových produktů cestovního ruchu na jižní Moravě. Jde o ryze účelové označení, které kromě rekreační oblasti Pasohlávky prezentuje ještě Lednicko-valtický areál a Pálavu. Z pohledu tvůrců projektu je název nejen dobře zapamatovatelný, ale i samotná struktura nabídky odpovídá logice a koncepčnímu pojetí. Posuďte sami: na jedné straně vysoce kvalitní prostředí přírodní krajiny Pálavy a kulturní krajiny Lednicko-valtického areálu s nepřehlédnutelnými svědky naší historie (obě UNESCO), na druhé straně vodní plocha Novomlýnských nádrží jako důležitý rekreační prvek, schopný vhodně stimulovat rekreační formy v oblasti.

Pálava – chráněná krajinná oblast a biosférická rezervace UNESCO reprezentuje harmonicky utvářenou krajinu jižní Moravy s charakteristickým reliéfem Pavlovských vrchů. Botanická, zoologická a ochranná výjimečnost Pavlovských vrchů je mezi širokou veřejností známá již mnoho let.

Foto © Ludvík Hanák, 2000

Nové Mlýny – kemp u dolní nádrže

Zdejší Pavlovské vrchy jsou přístupné po značených turistických stezkách pro pěší i cyklisty. Správa CHKO a BR sídlící v Mikulově má zájem rozvíjet cestovní ruch v oblasti Pálavy, přesto že zákona usměrňuje rekreační formy tak, aby nedocházelo k poškozování zdejší bioty. To ovšem nic nemění na situaci, že jak Správa CHKO, tak Centrum ekologické výchovy Mikulov, blízka turistická informační centra a další instituce programově pracují na projektech zvýšení atraktivity a zkvalitnění prezentace Pálavy. Jejich náplní je zejména edukační činnost. Významným krokem bylo například vymezení několika naučných stezek v oblasti Pavlovských vrchů a v místech v jejich těsném sousedství (NS Děvín, Turoid u Mikulova, lednicko-valtické rybníky, Lužní les).

Kvantifikovat návštěvnost Pálavy je velmi obtížné, neboť neexistuje evidence počtu turistů. Lze se jen domnívat, že nejvíce návštěvníků přivítá místní rezervace v jarních měsících, kdy je zdejší flóra v plném rozkvětu a také v prázdninových měsících, v souvislosti s rekreačními možnostmi širšího okolí (Novomlýnské nádrže, Lednicko-valtický areál, agroturistika aj.). Destinaci navštíví desítky tisíc návštěvníků.

Lednicko-valtický areál – byl v roce 1996 prohlášen památkou UNESCO

a také proto patří mezi vyhledávané cíle domácího i zahraničního cestovního ruchu. Ročně navštíví zámek Lednice (NKP) kolem 120 tisíc turistů, což je v poměrech ČR nadprůměrná návštěvnost¹⁾.

Novomlýnské nádrže – soustava tří vodních nádrží označovaná souhrnným názvem Novomlýnské nádrže byla vybudována v letech 1975–1989. Tvoří ji: Horní nádrž (tzv. Mušovská) – 531 ha zatopené plochy, budována v letech 1975–80; Střední nádrž (tzv. Věstonická) – 1 033 ha zatopené plochy, 1975–80; Dolní nádrž (tzv. Novomlýnská) – 1 668 ha zatopené plochy, 1982–1989. Již v samých počátcích výstavby započala diskuse o ekologických aspektech tohoto díla. Dlužno dodat, že diskuse neutichly a zřejmě ani v dohledné době neutichnou. Jde o jedno z nejkontroverznějších vodních děl na našem území.

NOVOMLÝNSKÉ NÁDRŽE A CESTOVNÍ RUCH

Již při plánování výstavby Novomlýnských nádrží bylo počítáno také s rekreační funkcí vodního díla. Rozvoj rekreace a cestovního ruchu v oblasti však nebyl hlavní příčinou realizace nádrží a do dnešní doby patří rekreace mezi funkce sekundární. V posledních letech je však stále

více poukazováno na další rozvoj cestovního ruchu jako jednoho z nemnoha možných zdrojů ekonomického růstu oblasti.

Zvýšený zájem o rekreaci v této oblasti mimo jiné souvisí také s nedostatkem jiných vhodných vodních ploch pro rekreaci na jižní Moravě. Oblast navíc disponuje poměrně dobrým dopravním spojením. Rovněž cenové relace zdejších zařízení cestovního ruchu (ubytovací a stravovací) jsou ve srovnání s okolními středisky (Lednice, Valtice, Mikulov, Pavlov ad.) viditelně příznivější. Rozvoj rekreace a zvyšování rekreačního potenciálu Novomlýnských nádrží však závisí na kvalitě vody. Právě ta je v souvislosti s růstem množství sinic a zelených řas v letních měsících omezujícím faktorem rekreace u vody. Pro další rekreační využití oblasti je proto nutné problematiku čistoty vody co nejrychleji řešit.

Využití vodního díla pro rekreaci je podle přijaté koncepce, jež je původním dokumentem výstavby nádrží, orientováno do vybraných zón na horní a dolní nádrži. Střední nádrž je vymezena jako klidová oblast se zvláštním režimem ochrany vodního ptactva. Proto je v zátopě střední nádrže vybudováno pět umělých ostrovů osázených zelení a části hrází jsou doplněny vegetací. Na jednom z ostrovů v rámci střední nádrže se nachází jediná památka zaniklé obce Mušov – kostel sv. Linharta.

Rekreační zóny

Rekreace je tedy vázána na horní (Mušovskou) a dolní (Novomlýnskou) nádrž. Největším rekreačním areálem je soustava pláží a lagun u obce **Pasohlávky**, která se rozkládá v prostoru horní nádrže. Rekreační areál je budován postupně od roku 1978 a jeho nynější rozloha činí 42 ha. Zájem rekreatantů je mimořádný a přesahuje prostorové i kapacitní možnosti. Ročně do areálu zamíří až 170 tisíc návštěvníků. Předpokládá se také využití zdejších termálních pramenů k rozvoji lázeňství²⁾. V oblasti dolní nádrže je rozvoj rekreace směřován do oblasti mezi obce Nové Mlýny – Šakvice a Pavlov – Dolní Věstonice. Zde byly počátkem 90. let minulého století provedeny účelové úpravy ve stylu přirozeného pobřeží.

1) Srovnatelnou návštěvnost vykazuje například hrad Bouzov. V kategorii návštěvnosti s více než 200 tisíci turistů ročně je už jenom pár objektů v ČR: Karlštejn, Konopiště nebo Hluboká nad Vltavou. Absolutně nejvíce návštěvníků projde areálem Pražského hradu (několik milionů za rok).

2) Již delší dobu probíhají diskuse na téma přeměnit obce Lednice a Pasohlávky na lázeňská střediska. Důvodem je výskyt minerálních pramenů se zvýšeným obsahem sírovodíku. Lázně mají prodloužit krátkou letní rekreační sezónu. Z větší části má jít o aktivity soukromého sektoru. V dohledné době plánují v Pasohlávkách zahájit první územní řízení na rekonstrukci jednoho z rekreačních objektů na rehabilitační zařízení s krytými a venkovními bazény. Uvažovaná kapacita lázní v Pasohlávkách je 15 tisíc návštěvníků ročně.

Přesto, že je Mušovská nádrž z celé soustavy plošně nejmenší, má největší rekreační význam. Již při první fázi výstavby se zde počítalo s rekreační funkcí a pro tento účel byla také horní nádrž upravena vytvořením dvou umělých lagun, oddělených od nádrže. Kolem lagun vznikalo postupně (již od konce 70. let) hlavní rekreační centrum novomlýnských nádrží – kemp ATC MERKUR.

Horní nádrž je v systému tří nádrží nestabilnější a nejméně ekologicky problematická, proto se zde rekreace rozvíjela intenzivněji a rychleji než u nádrže dolní. Rekreace na dolní nádrži je vázána na rekreační zóny obcí Dolní Věstonice, Pavlov, Šakvice a Nové Mlýny. V posledních letech zde dochází k rozvoji materiálně-technické základny cestovního ruchu, avšak rekreační potenciál je zde podstatně nižší než v případě horní nádrže. Hlavní příčinu méně intenzivního rozvoje cestovního ruchu na tomto úseku Novomlýnských nádrží lze hledat v tom, že ihned po dokončení výstavby vodního díla koncem 80. let docházelo ke zpochybňování existence a funkce dolní nádrže a k tendencím vrátit lužní krajinu do původního stavu. Nejasnosti kolem existence dolní nádrže vedly ke stagnaci a opožděné výstavbě rekreační základny.

V územně plánovací dokumentaci je v zájmové oblasti vodního díla stanoveno celkem pět rekreačních zón. V obecném pojetí širšímu rekreačnímu využití slouží pouze rekreační zóna Pasohlávky, ostatní zóny se více přibližují jedné specializaci, a to rybolovu. Nicméně i zde jsou provozovány s různou intenzitou letní rekreační aktivity, jako jsou jachting, koupání aj.

Kromě obcí s jasně vymezenými rekreačními zónami leží v okolí nádrží i obce bez vytyčených rekreačních zón – Dolní Dunajovice, Drnholec, Strachotín, Horní Věstonice, Brod nad Dyjí, Bulhary a Milovice. Na jejich území je vybudována řada zařízení pro cestovní ruch (ubytovací a stravovací služby, občerstvovací zařízení, parkovací místa, sportovní plochy), využívaných zejména rekreanty na Novomlýnských nádržích.

JE NÁVŠTĚVNÍK SPOKOJEN?

V roce 2000 byly v oblasti Pálavy, Lednicko-valtického areálu a Novomlýnských nádrží realizovány nezávisle na

Foto © Lubvík Hanák, 2000

Pasohlávky – kemp ATC MERKUR; tzv. Malá laguna

Foto © Lubvík Hanák, 2000

Šakvice – kemp MARS (nedostatečné vybavení rekreačního zařízení)

sobě dva průzkumy týkající se úrovně zdejšího cestovního ruchu. Prvním z nich bylo šetření, které v rámci projektu „Zahrada Evropy“ za podpory programu CBC PHARE realizovala brněnská společnost AUGUR Consulting (09-10/2000). Terénní šetření se týkalo návštěvníků regionu a zástupců poskytovatelů služeb. Hlavním cílem akce bylo předložit v přehledné podobě základní informace a statistiky o návštěvnících regionu, jejich motivacích, postojích k zájmové oblasti a identifikovat také potřeby a nedostatky regionu jako celku, konkrétních měst a obcí.

Na podobná témata se zaměřil jiný dotazníkový průzkum, který v oblasti Novomlýnských nádrží mapoval spokojenost návštěvníků s nabídkou rekreačních služeb – L. Hanák, 2000 pro potřeby diplomové práce (Hanák, 2001). O rok později proběhlo další šetření, které bylo součástí „Strategie rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje“ (DHV ČR, viz předchozí)³.

Tři po sobě jdoucí výzkumy pak shodně potvrdily, že cestovní ruch v regionu „Zahrada Evropy“ má četné rezervy, které bude nezbytně řešit, má-li cestovní ruch

3) Zatímco šetřený soubor L. Hanáka (léto 2000) čítal 255 rekreantů ve všech rekreačních zónách Novomlýnských nádrží, výzkum pro potřeby „Strategie...“ v zájmové oblasti nádrží (Pasohlávky) svou váhou dosahoval 31 respondentů.

v území představovat moderní hospodářské odvětví. To se koneckonců odrazilo i na doporučeních, která jsou obsažena v již zmíněném strategickém dokumentu z roku 2002. Za stěžejní zjištění lze z pohledu provedených šetření považovat zejména tato:

- krátká doba pobytu návštěvníků v regionu (nízký podíl přenocování)
- převládají individuální cesty, minimum organizovaných poznávacích a pobytových zájezdů
- malý podíl zahraničních návštěvníků, dominují domácí návštěvníci
- nižší výdaje návštěvníků za služby
- celkově nízká úroveň poskytovaných služeb, tj. nejenom ubytovacích a stravovacích, ale také sportovišť, podpůrné technické infrastruktury apod.
- problém kvality vody
- nízká úroveň informovanosti a nedostatečná propagace rekreačního regionu
- téměř absentující spolupráce veřejného a soukromého sektoru
- chybí koordinace aktivit směřujících do oblasti podpory a rozvoje cestovního ruchu

PERSPEKTIVY CESTOVNÍHO RUCHU V OBLASTI NÁDRŽÍ

Novomlýnské vodní nádrže lze charakterizovat jako velmi perspektivní oblast pro rozvoj rekreačního potenciálu. Jako velmi výhodná se ukazuje prezentace území v rámci oblasti „Zahrada Evropy“. Právě propojení Nových Mlýnů a nedalekých přírodních i kulturních památek UNESCO, může hrát jednu z rozhodujících rolí z hlediska návštěvnosti regionu. Základním cílem a zájmem by měla být snaha všech, kteří na cestovním ruchu v oblasti participují do regionu turisty nejen přilákat, ale především vytvořit podmínky, které zaručí, aby tuzemští i zahraniční návštěvníci v regionu strávili delší dobu. Je proto nezbytné připravit dostatečné možnosti zábavy v celém regionu a vytvořit tak nadstavbu ke kulturním památkám a přírodním zajímavostem umožňující aktivní trávení volného času. Pro rozvoj cestovního ruchu v oblasti Novomlýnských nádrží je proto nezbytné odstranit klíčové bariéry rozvoje turistického ruchu a zvýšit množství i kvalitu služeb pro návštěvníky.

Rámcová doporučení k dalšímu rozvoji rekreace na Novomlýnských nádržích:

- **Zvýšení kvality a čistoty vody v nádržích** – vše souvisí s vybudováním čistíren odpadních vod na vodních tocích a omezením splachů ze zemědělské půdy, které výrazně snižují zastoupení některých prvků v nádržích a tím omezí rozvoj nižších rostlin – zelených řas a sinic ve vodě.
- **Vyřešení dlouhotrvajících sporů o nádržích** – rozvoj rekreačního potenciálu výrazným způsobem omezují dlouhodobá a vleklá jednání o výšce hladiny, úpravě pobřeží, ekologizaci nádrží, nejasnostem okolo rekreačních zón při dolní nádrži apod.
- **Omezení komářích kalamit** – rekreaci omezuje zvýšený počet komárů v letních obdobích. Chemické hubení se ukázalo jako neúčelné a mělo naopak negativní vliv na krajinu.
- **Zvýšení úrovně informovanosti a kvality propagace regionu v ČR i v zahraničí.**
- **Zvýšení variability, kvality a kapacity ubytovacích a stravovacích zařízení** – problémem je nedostatek penzionů, ubytoven a kempů. Také kvalita sociálních zařízení v rámci kempů je nízká. Je třeba zajistit více zařízení k ubytování i stravování s celoročním provozem. Podle územních plánů obcí by se měla situace v nejbližších letech výrazně zlepšit.
- **Poskytnutí většího množství možností kulturního a společenského vyžití pro turisty** – vytvořit systém zábavních center, nabídnout více kulturních a společenských akcí a atrakcí, nočních podniků, folklórních akcí – posezení ve sklípčích apod.
- **Zkvalitnění dopravy v rámci regionu a s okolními městy** – vybudovat kvalitní dopravní infrastrukturu, vytvořit systém dopravy mezi jednotlivými turistickými cíli a spojením s okolím – především o víkendech. Využít možnosti ve speciálních víkendových programech s ubytováním a zábavou.
- **Zvýšení množství zahraničních turistů** – potřeba zachytit trend zvyšujícího se množství zahraničních turistů v ČR a přilákat je do regionu. Využít možností veletržních akcí v zahraničí k propagaci regionu, monitorovat požadavky zahraničních touroperatorů i cílových skupin turistů.
- **Zvýšení podílu organizovaných zájezdů.**

- **Zkvalitnění ostatních služeb pro návštěvníky** – turistická informační centra, informační a propagační materiály pro tuzemské turisty, ale zejména pro cizince, veřejná hygienická zařízení, sportovní plochy, půjčovny aj.

Poznámka:

Článek je zpracován na základě diplomové práce „Novomlýnské vodní nádrže a jejich úloha v cestovním ruchu“, obhájené na katedře geografie Přírodovědecké fakulty univerzity Palackého v roce 2001. Podkladem uvedených statistických údajů je soubor terénních šetření provedených v prázdninových měsících roku 2000.

Literatura :

1. Bína, J.: *Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky. Urbanismus a územní rozvoj. Ústav územního rozvoje, Brno, 2002, s. 2–11*
2. Foret, M., Foretová, V.: *Jak rozvíjet místní cestovní ruch. Praha, Grada Publishing, 2001*
3. Hanák, L.: *Novomlýnské vodní nádrže a jejich úloha v cestovním ruchu. [Diplomová práce] Olomouc, Katedra geografie PŘF UP, 2001, 73 s.*
4. Hanák, L.: *Novomlýnské nádrže – nejproblematičtější vodní dílo v Česku. Praha, 2001, ČGS, Geografické rozhledy, roč.11, č. 2, s. 40–41.*
5. Holecová, S.: *UNESCO za zády není spása, vypráví Kroměříž. Hospodářské noviny, 10. 7. 2003, s. 4*
6. Hučík, M. a kol.: *Územní plán obce Dolní Věstonice. Brno, AR PROJEKT, s.r.o., 1999.*
7. Hučík, M. a kol.: *Regulační plán rekreační oblasti obce Šakvice. Brno, AR PROJEKT, 1999.*
8. Hučík, M., Kalivodová, I.: *Územní plán rekreační zóny obce Pavlov. Brno, AR PROJEKT, 1998.*
9. Hučík, M., Kalivodová, I.: *Územní plán rekreační zóny obce Nové Mlýny. Brno, AR PROJEKT, 1998.*
10. Rigasová, M. a kol.: *Krajinou luhů a stepí – Břeclavsko. Břeclav, Moraviapress, 2002.*
11. S -projekt plus a.s.: *Územní plán obce Pasohlávky – rekreační oblast. Zlín, 1996*
12. *Strategie rozvoje cestovního ruchu Jihomoravského kraje. Brno, 2002.*

Prameny:

1. *Mikulovsko – regionální mapa, 1:50 000. Brno, Geodézie, 1993*
2. *Pavlovské vrchy a Dolní Podyjí – turistická mapa, 1: 50 000. Praha, VKÚ, 1997.*
3. *Zahrada Evropy - analýza návštěvníků regionu, poskytovatelů služeb a základní statistiky. Turistické informační centrum Mikulov, 2000.*
4. *Zahrada Evropy – dovolená v kraji barev, slunce a vína. Turistické informační centrum Mikulov, 2000.*
5. www.lva.cz
6. www.mikulovskoregion.cz

*Mgr. Ludvík Hanák
Městské víceleté gymnázium
Klobouky u Brna*